

УДК 378.035:172.15]:355.237«19/20»

Роман Піддубний

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ORCID ID 0009-0000-0037-326X

DOI 10.24139/2312-5993/2025.03/259-272

ГЕНЕЗИС НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗВО УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ЕТАПИ (КІНЕЦЬ ХХ- ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

З'ясовано особливості формування та розвитку системи національно-патріотичного виховання військовослужбовців ЗСУ та майбутніх офіцерів у військових ЗВО України. Розкрито удосконалення змісту національно-патріотичного виховання шляхом засвоєння нових національно-орієнтованих цінностей курсантами військових навчальних закладів. Схарактеризовано системність напрацювання нормативно-правової бази для розвитку національно-патріотичного напрямку системи виховання молоді. На основі проведеного аналізу опрацьованої джерельної бази запропоновано авторську періодизацію становлення та розвитку національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів військових 1991–2021 рр. Виокремлено етапи становлення та розвитку національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів. Визначено особливості становлення національно-патріотичного виховання на кожному етапі. Окреслено основні аспекти розвитку національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, майбутні офіцери, військові заклади вищої освіти, формування, національна свідомість, етапи.

Постановка проблеми. Проблема розвитку системи виховання військовослужбовців Збройних Сил України (ЗСУ) та курсантів військових закладів вищої освіти (ЗВО) історично відзначалася варіативністю підходів. На сучасному етапі розвитку українського суспільства, що характеризується повномасштабною російсько-українською війною, національно-патріотичне виховання молоді набуло особливої актуальності, перетворившись на фундаментальну складову професійної підготовки.

Переосмислення патріотично-нових, впливових методів патріотичного виховання майбутніх командирів на полі бою з ворогом, формування національної свідомості, готовність до захисту територіальної цілісності і державного суверенітету країни постає першочерговим загальнодержавним завданням навчально-виховного процесу майбутніх офіцерів у військових ЗВО України.

Об'єктивні суспільно-політичні, соціально-економічні умови реалій сьогодення стали потужним каталізатором удосконалення змісту національно-патріотичного виховання шляхом засвоєння нових національно-орієнтованих цінностей курсантами військових навчальних закладів.

Усвідомлення небезпеки втрати державності України, бажання захистити її суверенітет, територіальну цілісність, спонукають майбутніх офіцерів до розвитку рис громадянина-патріота, формування українського державницького патріотизму.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній педагогічній науці висвітлення питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді, військовослужбовців та курсантів військових ЗВО України розпочалося після проголошення незалежності України. Заслужують на увагу дослідження Л. Березівської, Н. Гупана, В. Кульчинського, М. Левківського, О. Сухомлинської, в яких акцентується увага на особливостях національно-патріотичного виховання молоді. Розкриттю сучасних понять «патріотизм», «патріотична свідомість», «виховання любові до Батьківщини», які є складовою патріотичного виховання, присвячено праці В. Бичка, О. Забужко, І. Стогнія, В. Шинкарука. У наукових працях вітчизняних педагогів І. Беха, О. Захаренка, І. Зязюна, В. Лісовського, В. Корж, А. Погрібного, Ю. Руденка, І. Ткаченка, К. Чорної, М. Ярмаченка достатньо повно висвітлено питання патріотичного виховання, формування громадських, національних та світоглядних цінностей. Окремі аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів ЗВО України розкрито в низці робіт сучасних дослідників, зокрема М. Качура, В. Кириченка, Ю. Крашильника. Заслужують на увагу праці К. Єргідзея, Ю. Каменюк, Б. Пантюхова, О. Пашкової, Г. Темка, В. Ягунова, щодо виявлення історичних витоків формування патріотизму у курсантів ЗВО, шляхів покращення національно-патріотичного виховання військової інтелігенції, майбутньої «еліти» армії у закладах вищої освіти України.

Мета статті – виокремити етапи становлення та розвитку національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів, схарактеризувати особливості формування національної свідомості та патріотичних якостей курсантів на кожному із них.

Виклад основного матеріалу. Нині в умовах ведення агресивної російсько-української війни і внутрішніх викликів, питання національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів набуло особливої актуальності і потребує дослідження етапів становлення та розвитку національно-патріотичного виховання військовослужбовців та курсантів військових ЗВО. Головна мета національно-патріотичного виховання курсантів в сучасних умовах – це передача їм соціального досвіду поколінь, успадкування культурних надбань українського

народу, виховання готовності до виконання громадських і конституційних обов'язків.

Проведений аналіз опрацьованої джерельної бази дає можливість запропонувати авторську періодизацію становлення та розвитку національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів військових 1991–2021 рр.

На першому етапі (1991–2004 рр.) – *організаційно-пошуковому* – після проголошення незалежності України почалось формування Збройних Сил України на основі відповідної законодавчої бази: Закону «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», постанови Верховної Ради України «Про текст військової присяги» (Закон «Про оборону України»; Закон України «Про Збройні Сили України»; Про текст Військової присяги). Одночасно на етапі становлення Збройних Сил України було розроблено нормативно-правові акти щодо місця і ролі виховної роботи в житті військовослужбовців, курсантів військових ЗВО України, відповідно до деяких проходила розбудова структур органів виховної роботи. Становлення та розвиток структур виховної роботи з військовослужбовцями та курсантами військових ЗВО України проходило в складній ситуації суспільно-політичного і соціально-економічного стану. Українським Збройним Силам потрібні були фахівці, відповідна структура, яка б відповідала за моральний дух у війську, підтримувала, плекала національно-патріотичну свідомість військовослужбовців і курсантів училищ, як майбутню еліту армії.

Процес пошуку, формування і організації діяльності нової системи проходив складно і суперечливо. Новостворені фрагменти виховної роботи до 2000-го року зазнавали частих організаційних змін у зв'язку із реформуванням та розвитком Збройних Сил України. На цьому етапі формувался новий зміст національно-патріотичного виховання, яке б за своїм характером було глибоко національним. На законодавчому рівні було прийнято рішення про застосування у Збройних Силах, військових ЗВО України української мови як засобу національно-патріотичного виховання військовослужбовців та курсантів училищ. В усіх типах закладів вищої освіти вступний екзамен з української мови став обов'язковим, було посилено орієнтацію майбутніх офіцерів на визнання української мови як державної та потребу у її вільному володінні. Формуванню національно-патріотичних почуттів сприяли різні форми позаурочної роботи з курсантами: екскурсії визначними історико-культурними місцями

України, ознайомлення з рукотворчими скарбами наших предків, які викликають захоплення і гордість за їх талант.

Безперечно, важливою формою національно-патріотичного виховання військовослужбовців та курсантів військових ЗВО протягом першого етапу було впровадження національної української патріотичної символіки, упорядкування системи державних свят з нагоди видатних подій в житті України та її Збройних Сил, прийняття рішення про декомунізацію та перейменування радянських топонімів. У той же час у військових ЗВО України залишились рудименти радянської спадщини, як то: зарахування героїв Радянського Союзу почесними курсантами військових ЗВО України, збереження почесних найменувань військових закладів вищої освіти, присвоєних за радянських часів (Про присвоєння почесних найменувань військових навчальних закладам).

Отже, на першому етапі (1991–2004 рр.) *організаційно-пошуковому*, – відбулося становлення системи національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів військових ЗВО України. Для цього періоду характерним було формування законодавчої, нормативно-правової бази для її успішного функціонування, проте положення окремих нормативно-правових пунктів носили декларативну характеристику. Викристалізовувався новий зміст національно-патріотичного виховання курсантів, в якому чільне місце відводилось відображенню українських військових традицій, новій військовій символіці, геральдиці, визначення української мови як єдиної державної мови.

Із зміною курсу державної політики України, спрямованого на розвиток співпраці з НАТО та співдружністю країн Європи, у вихованні й роботі з військовослужбовцями та курсантами військових закладів вищої освіти формувалася оновлений зміст військово-патріотичної роботи, що й поклало початок розвитку другого етапу (2005–2009 рр.) *управлінсько-євроінтеграційного*. Для цього етапу характерною рисою була розробка та впровадження нових законів, нормативно-правових актів, які зобов'язували посилити роботу щодо подолання постулатів марксистсько-ленінської ідеології, радянських поглядів, стереотипів, акцентували увагу на необхідності посилення національно-патріотичних ідей у вихованні молоді, привернувши увагу до вивчення історії Українського війська, його традицій та національно-культурного спадку українського народу.

Важливу роль у підвищенні ефективності впливу виховної роботи з курсантами в цей період відігравало покращення спільної роботи органів

виховної влади і представників місцевого самоврядування в питанні організації проведення державних свят, військово-професійних, пам'ятних дат української держави, висвітлення досягнень міжнародної військової співпраці та кроків України до євроатлантичної інтеграції. Курс на здійснення інтеграції до Організації Північно Атлантичного договору потребувало напруженої роботи щодо впровадження стандартів, необхідних для вступу до НАТО. Це вимагало зміни кадрової політики у Збройних Силах України, покращення підготовки майбутніх офіцерів, що знайшло своє відображення у відповідних документах, зокрема: Наказі Міністра оборони, яким у 2004 році затверджувалось нове Положення про вищі військові навчальні заклади Збройних Сил України та відповідному Наказі від 27.11.2007 р. (Про затвердження «Положення про вищі військові навчальні заклади»).

Про нову концепцію кадрової політики, якою передбачалося підвищення престижу військової професії, проведення спільно з органами державного та місцевого самоврядування культурно-виховних та просвітницьких заходів з метою національно-патріотичного виховання та орієнтації молоді до навчання у військових ЗВО України («Про Затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді»; Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді). Відбувався процес оновлення військової символіки, упорядкування календаря військово-професійних свят, про що свідчать відповідні Укази Президента 2006–2009 рр. (Про опис і малюнок базового зразка Бойового Прапора військової частини (з'єднання) Збройних Сил України; Про символіку, яка використовується в Збройних Силах України). Про посилення національно-патріотичного акценту у виховній роботі з молоддю на цьому етапі свідчить прийняття нової Концепції національно-патріотичного виховання молоді у 2009 році («Про Затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді»). Проте проблемне вивчення подій національної історичної спадщини (події часів Української Народної Республіки та Західно-української народної республіки та ін.) поєднувалося з наративами пов'язаними з подіями німецько-радянської війни, яким приділялося значно більше уваги.

Отже, на другому етапі – *управлінсько-євроінтеграційному*, були започатковані позитивні зміни у розвитку системи національно-патріотичного виховання військовослужбовців ЗСУ та майбутніх офіцерів ЗВО України. Це пов'язано із впровадженням роботи по

оновленню військової символіки, подальшим упорядкуванням військово-професійних свят, поглибленням роботи по вивченню подій національної історичної спадщини, виробленням єдиних підходів до викладання воєнної історії у військових ЗВО, викладанню історичних дисциплін з метою відновлення історичного нарративу, що було ознакою актуалізації євроінтеграційного курсу України.

Проте політична зміна керівництва України зумовила зміну курсу України від євроінтеграційних та євроатлантичних спрямувань. Окреслені чинники зумовили профорієнтацію акцентів у виховній роботі з молоддю, курсантами військових ЗВО України, що привело до значних профдеформаційних змін у системі виховної роботи з військовослужбовцями ЗСУ та курсантами військових ЗВО України.

Настав третій етап (2010–2013 рр.) – *професійно-діяльнісний* – у розвитку національно-патріотичного виховання, зміст якого регулювався Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р.). Ключовим пунктом цього Закону була відмова органів державної влади від євроатлантичного курсу України, закріплення її позаблокового статусу, розбудова добросусідських відносин стратегічного партнерства з Росією і іншими країнами СНД. Суперечливість цього Закону полягала в тому, що серед засад зовнішньої політики було визначено створення сприятливих зовнішніх умов для розвитку історичної свідомості українців (Пашкова, 2021, с. 137). Подальший розвиток означених засад знайшов своє відображення у Концепції військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України, в якій передбачалося подальше поглиблення знань особовим складом з історії України, українських військових Збройних Сил різних історичних часів, тяглість і сталість українських військових традицій, необхідність формування нових («Про Затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді»). Принагідно слід зазначити, що у військових ЗВО України залишилась кількість навчальних годин на вивчення курсу «Історія війн і воєнного мистецтва» і складала лише 54 години, в той же час збільшилась кількість годин, відведених на вивчення проблем Другої світової війни. У зовнішній політиці України дотримувалися орієнтації на європейську інтеграцію, але в той же час сприяли розвитку двосторонніх відносин з Російською федерацією та поглибленою співпрацею з країнами СНД, особливо у гуманітарній сфері.

Виходячи з вищесказаного, доходимо висновку, що зазначена політика об'єднання пам'яті країн СНД щодо подій часів Другої світової війни навколо Російської федерації та приведення її до єдиного стандарту свідчили з одного боку, про бажання Росії підкреслити вагомість її внеску в перемогу одноосібно, з іншого – проглядалось переорієнтування національно-патріотичного виховання на східний вектор. Для цього періоду була характерною співпраця Збройних Сил України зі збройними силами Російської федерації в питанні участі у міжнародному конкурсі військово професійної фаховості «Воїн співдружності», Московському міжнародному конкурсі армійської пісні «Віват, Перемога; фестивалі військових духовних оркестрів «Спаська башта» та інших. Відбувалася синхронізація дат проведення військово-професійних свят, активізувалися пропозиції Росії щодо створення спільних військових навчальних закладів, формування на теренах України «військово-патріотичних» організацій антиукраїнського змісту, такі як «Донецька республіка», «козачі» закони, спортивні об'єднання та інші. Таким чином, освітня та виховна політика в Україні, а отже і в військових ЗВО України спрямувалась до Радянського трактування національної історії.

Отже, стан національно-патріотичного виховання до кінця 2013 року третього етапу – *професійно-діяльничого* – зазнав значних змін у зв'язку з політичною переорієнтацією керівництва України, відходу від євроінтеграційного та євроатлантичного орієнтування, що характеризувалося непослідовною діяльністю державних органів влади та переорієнтацією органів військового управління від національного у виховній роботі, до ідей позаблоковості та імплементації радянського нарративу в основу змісту патріотичного виховання військовослужбовців і курсантів ЗВО України, що сприяло збереженню радянської історичної політики у свідомості української молоді. Це було однією з причин неготовності значної частини населення, Збройних Сил України до захисту незалежності та територіальної цілісності держави на прикладі збройної агресії російської федерації проти України.

Четвертий етап (2014–2021 рр.) – *трансформаційно-реформуючий* характеризується відновленням національних акцентів у виховній роботі з молоддю в умовах збройної агресії Російської федерації проти України. Окупація території України збройними силами Росії на Сході України актуалізувала проблеми національно-патріотичного виховання, зокрема майбутніх офіцерів. Постала потреба в розробці нових підходів до

питання національно-патріотичного виховання, кардинального реформування системи виховання, її повернення до національно-патріотичних мотивів, які б сприяли формуванню громадянина-патріота, національно свідомої особистості майбутнього офіцера.

Безпекова загроза існування України як незалежної, суверенної держави обумовила у 2014 році перегляд вектору подальшого руху з метою забезпечення системи національної безпеки нашої країни. Це знайшло своє відображення у зміні нормативно-правової бази з національно-патріотичного виховання. Нові суспільно-політичні виклики потребували змін методолого-педагогічних підходів до формування національно-орієнтованого світогляду курсантів військових ЗВО України. Було проведено аналіз існуючої нормативно-правової бази на її відповідність поставленим завданням, що спонукало до копіткої роботи з оновлення програмних методичних, нормативно-правових документів в освітньо-виховному процесі, а також у сфері інформаційної безпеки.

З метою усунення впливів держави-агресора в усіх сферах життя України, для протидії маніпуляціям з історичними подіями, суспільною свідомістю людей, історичною пам'яттю було розроблено доктрину інформаційної безпеки України (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про доктрину інформаційної безпеки України»). Доктриною визначено, що захист духовних, культурних цінностей, захист від ворожої пропаганди відповідає національним інтересам українського народу. Тому з метою захисту морального стану військовослужбовців, особливо курсантів військових закладів вищої освіти, перед міністерством оборони постало завдання донесення правдивої інформації, життя заходів для активної протидії інформаційним вкидам. З метою кращого розуміння сталості, тяглості процесів державотворення пріоритетом державної політики було визначено роз'яснення основних станів вітчизняного державотворення, патріотичних звитяг, які сприяли зростанню національної свідомості українців.

З метою реформування загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання молоді, в тому числі і курсантів військових ЗВО було видано указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», на виконання якого було створено Робочу групу для розроблення Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки,

що обумовило поповнення нормативно-правової бази новими документами: на посилення національно-патріотичного виховання молоді впроваджене 2015–2017 років спрямована була нормативно-правова ініціатива Кабінету Міністрів України (Про затвердження плану дій щодо реалізації «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2020 роки»; Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді; Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки; Про Стратегію національно-патріотичного виховання). Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2016 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.12.2015. № 1400-р.; Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 898-р.; Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 № 743-р. (Про затвердження плану дій щодо реалізації «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2020 роки»; Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2016 рік; Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік).

Особлива увага приділялась вихованню студентської молоді, особливо курсантів військових ЗВО на прикладах захисників Української держави у різні історичні періоди шляхом залучених їх до заходів із вшанування їх пам'яті (Про деякі заходи щодо відзначення видатних подій національної воєнної історії; Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років; Про заходи з відзначення діяльності Українських Січових Стрільців та 100-річчя їх перемоги на горі Маківка). У військових закладах вищої освіти молодь залучалась до наукових досліджень з метою популяризації знань про національних героїв, вони брали участь у конференціях, круглих столах, інших заходах, присвячених відзначенню пам'ятних дат з історії України.

Важливе значення у внутрішній політиці країни для подолання імперсько-тоталітарних залишків у ментальності українського народу, викорінення радянських наративів, у свідомості дітей та молоді мало місце прийняття документу яким засуджувалася діяльність комуністичного та національно-соціального режимів (Про засудження комуністичного та національно-соціалістичного (нацистського)

патріотичних ремеслів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки). У військових закладах вищої освіти акцентувалась велика увага в ході вивчення дисциплін: на вивченні національних військових традицій, історії Українського війська, ознайомленні з її видатними діячами. Важливим елементом національно-патріотичного виховання курсантів було впровадження нових військових ритуалів, символів, емблем, нової військової форми, знаків розпорядження нагороди. Змін зазнав сам ритуал військового вітання, відповідні зміни були внесені до законів про статут внутрішньої організованої та вартової служби Збройних Сил України. Оновлення зазнали і дати проведення військово-професійних свят, вони приурочувалися до історичних, релігійних символів, до дат, пов'язаних з подіями творення української армії.

Висновки. Отже, упродовж 2014–2021 років відбулися кардинальні зміни у підходах до національно-патріотичного виховання молоді в Україні, зокрема майбутніх офіцерів у військових ЗВО України у зв'язку, з одного боку, з приходом до влади державних керівників, які сповідували прихильність до євроінтеграційних та євроатлантичних спрямувань України, з іншого боку, у зв'язку з агресією Росії проти України на Сході. Таким чином, у формуванні системи національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів ми умовно виокремлюємо чотири етапи перший (1991–2004 рр.) – *організаційно-пошуковий*; другий (2005–2009 рр.) – *управлінсько-євроінтеграційний*; третій (2010–2013 рр.) – *професійно-діяльнісний*; четвертий (2014–2021 рр.) – *трансформаційно-реформуючий*. Дослідження питання становлення системи національно-патріотичного виховання в його історичному розвитку дозволяє нам зробити висновок про те, що національно-патріотичний зміст виховання курсантів має потужний, вагомий вплив на військовослужбовців, курсантів закладів вищої освіти і є закономірною і нагальною необхідністю сьогодення. Підтвердженням цьому є бойові дії і незліченні приклади героїзму військових в ході бойових операцій російсько-української війни.

Перспективи подальших наукових розвідок. Перспективним напрямом подальших наукових пошуків вважаємо висвітлення теоретичних та практичних результатів, сучасних досягнень у національно-патріотичному вихованні майбутніх офіцерів військових ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

Закон «Про оборону України» від 06.12.1991. № 1932. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (Law "On the Defense of Ukraine" dated 06.12.1991. No. 1932. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>).

- Закон України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991. № 1934-XII. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (*Law of Ukraine "On the Armed Forces of Ukraine"* dated December 6, 1991. No. 1934-XII. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>).
- Пашкова, О. О. (2021). *Військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1991–2019)* (кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису: 20.02.22 «Військова історія»). Київ (Pashkova, O. O. (2021). *Military-patriotic education of cadets of higher military educational institutions of Ukraine (1991–2019)* (qualifying scientific work in the form of a manuscript: 20.02.22 "Military History"). Kyiv).
- Про деякі заходи щодо відзначення видатних подій національної воєнної історії: Указ Президента України від 12.11.2009. № 923. (2009). *Урядовий кур'єр*, 215 (On some measures to commemorate outstanding events of national military history: Decree of the President of Ukraine dated 12.11.2009. No. 923. (2009). *Government Courier*, 215).
- Про засудження комуністичного та національно-соціалістичного (нацистського) патріотичних ремесел в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.09.2015 №317-VIII (2015). *Урядовий кур'єр*, 90 (On the condemnation of communist and national socialist (Nazi) patriotic crafts in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols: Law of Ukraine dated 09.09.2015 No. 317-VIII (2015). *Government Courier*, 90).
- «Про Затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді». Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України № 3754/981/538/49 від 27.10.2009. Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/MUS11680> (*"On Approval of the Concept of National-Patriotic Education of Youth"*. Order of the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sports, the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine No. 3754/981/538/49 dated 27.10.2009. Access mode: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS11680>).
- Про затвердження «Положення про вищі військові навчальні заклади». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text> (On approval of the "Regulations on Higher Military Educational Institutions". Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text>).
- Про затвердження плану дій щодо реалізації «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2020 роки» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2017. №743-р. *Урядовий кур'єр*, 200 (On approval of the action plan for the implementation of the "Strategy of National and Patriotic Education of Children and Youth for 2017–2020": Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.10.2017. No. 743-r. *Government Courier*, 200).
- Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2016 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.12.2015. № 1400 р. (2015). *Урядовий кур'єр*, 11 (On approval of the action plan for national and patriotic education of youth for 2016: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 25.12.2015. No. 1400 (2015). *Government Courier*, 11).
- Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016. № 898 (2016). *Урядовий кур'єр*, 232 (On approval of the action plan for national and

- patriotic education of youth for 2017: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30.11.2016. No. 898 (2016). *Government Courier*, 232).
- Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років: Указ Президента України від 22.01.2016 №17 (2016). *Урядовий кур'єр*, 16 (On measures to commemorate the 100th anniversary of the events of the Ukrainian Revolution of 1917-1921: Decree of the President of Ukraine dated 22.01.2016 No. 17 (2016). *Government Courier*, 16).
- Про заходи з відзначення діяльності Українських Січових Стрільців та 100-річчя їх перемоги на горі Маківка. Указ Президента України від 21.04.2015. № 228 (2015). *Урядовий кур'єр*, 78 (On measures to commemorate the activities of the Ukrainian Sich Riflemen and the 100th anniversary of their victory on Mount Makivka. Decree of the President of Ukraine dated 21.04.2015. No. 228 (2015). *Government Courier*, 78).
- Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Указ Президента України від 12.06.2015. № 334 (2015). *Урядовий кур'єр*, 106 (On measures to improve the national-patriotic education of children and youth: Decree of the President of Ukraine dated 12.06.2015. No. 334 (2015). *Government Courier*, 106).
- Про опис і малюнок базового зразка Бойового Прапора військової частини (з'єднання) Збройних Сил України : Указ Президента України від 20.06.2006. № 550 (2006). *Офіційний вісник України*, 25, 20 (On the description and drawing of the basic sample of the Battle Banner of a military unit (formation) of the Armed Forces of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 20.06.2006. No. 550 (2006). *Official Gazette of Ukraine*, 25, 20).
- Про присвоєння почесних найменувань військових навчальних закладам: Указ Президента України від 10.11.2000. № 1221 (2000). *Урядовий кур'єр*. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1173/2000#Text> (On the assignment of honorary titles to military educational institutions: Decree of the President of Ukraine dated 10.11.2000. No. 1221 (2000). *Government Courier*. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1173/2000#Text>).
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017. № 47 (2017). *Урядовий кур'єр*, 38 (On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated December 29, 2016 “On the doctrine of information security of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine dated 25.02.2017. No. 47 (2017). *Government Courier*, 38).
- Про символіку, яка використовується в Збройних Силах України: Указ Президента України від 20.06.2006. № 55 (2007). *Офіційний вісник України*, 25, 23 (On the symbols used in the Armed Forces of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 20.06.2006. No. 55 (2007). *Official Gazette of Ukraine*, 25, 23).
- Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки: Указ Президента України від 13.10.2015. № 580 (2015). *Урядовий кур'єр*, 193 (On the Strategy of National-Patriotic Education of Children and Youth for 2016–2020: Decree of the President of Ukraine dated 13.10.2015. No. 580 (2015). *Government Courier*, 193).
- Про Стратегію національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18.05.2019 №286 (2019). *Урядовий кур'єр*, 93 (On the Strategy of National-Patriotic Education: Decree of the President of Ukraine dated 18.05.2019 No. 286 (2019). *Government Courier*, 93).

Про текст Військової присяги. 1992. № 1936-XII. Постанова Верховної Ради України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text> (*On the text of the Military Oath.* 1992. No. 1936-XII. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text>).

SUMMARY

Piddubnyi Roman. Genesis of National-Patriotic Education for Future Officers in Ukrainian Military Higher Education Institutions: Key Stages (Late 20th – Early 21st Century).

At the current stage of Ukrainian societal development, characterized by the full-scale Russian-Ukrainian war, national-patriotic education of youth has gained particular relevance, becoming a fundamental component of professional training. The analysis of the processed source material allows for the proposal of a unique periodization of the establishment and development of national-patriotic education for future military officers from 1991 to 2021.

The first stage (1991–2004), the organizational and exploratory phase, began after Ukraine's declaration of independence with the formation of the Armed Forces of Ukraine, based on relevant legislative acts. These included the Laws "On the Defense of Ukraine" and "On the Armed Forces of Ukraine," as well as the resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Text of the Military Oath." This period saw the establishment of the system of national-patriotic education for future officers in Ukrainian military higher education institutions (HEIs). A crucial aspect of national-patriotic education for servicemen and cadets during this stage was the introduction of national Ukrainian patriotic symbols, the systematization of state holidays commemorating significant events in the life of Ukraine and its Armed Forces, and the decision on decommunization and renaming of Soviet toponyms. However, remnants of the Soviet legacy persisted in Ukrainian military HEIs, such as the enrollment of Soviet Union heroes as honorary cadets and the retention of honorary titles for military HEIs awarded during the Soviet era. This period was characterized by the formation of a legislative and regulatory framework for the successful functioning of the system, although certain provisions of the regulatory acts were largely declarative.

The second stage (2005–2009), the managerial and Euro-integration phase, commenced with a shift in Ukraine's state policy towards developing cooperation with NATO and European countries. This led to an updated content of military-patriotic work in the upbringing and work with servicemen and cadets of military HEIs. A characteristic feature of this stage was the development and implementation of new laws and regulatory acts that mandated intensified efforts to overcome the tenets of Marxist-Leninist ideology, Soviet views, and stereotypes. These acts emphasized the need to strengthen national-patriotic ideas in youth education, drawing attention to the study of the history of the Ukrainian army, its traditions, and the national cultural heritage of the Ukrainian people. An important role in enhancing the effectiveness of educational work with cadets during this period was played by improved cooperation between educational authorities and local self-government in organizing state holidays, military-professional events, and commemorative dates of the Ukrainian state. This also included highlighting the achievements of international military cooperation and Ukraine's steps towards Euro-Atlantic integration. The course towards integration into the North Atlantic Treaty Organization required intensive work on implementing the standards necessary for NATO membership.

The third stage (2010–2013), the professional and activity-based phase, in the development of national-patriotic education, was regulated by the Law of Ukraine "On

the Principles of Domestic and Foreign Policy" (2010). A key point of this Law was the abandonment by state authorities of Ukraine's Euro-Atlantic course, the consolidation of its non-bloc status, and the development of good-neighborly relations of strategic partnership with Russia and other CIS countries. The further development of these principles was reflected in the Concept of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine, which envisioned further deepening the knowledge of personnel regarding Ukrainian history, Ukrainian military forces of various historical periods, the continuity and stability of Ukrainian military traditions, and the necessity of forming new ones. It is concluded that this policy of unifying the memory of CIS countries regarding events of World War II around the Russian Federation and bringing it to a single standard indicated, on the one hand, Russia's desire to emphasize the significance of its sole contribution to the victory, and on the other, a reorientation of national-patriotic education towards the eastern vector. This period was characterized by cooperation between the Armed Forces of Ukraine and the armed forces of the Russian Federation. There was a synchronization of dates for military-professional holidays, and Russia's proposals for creating joint military educational institutions and forming "military-patriotic" organizations with anti-Ukrainian content in Ukraine became more active. Therefore, the state of national-patriotic education by the end of 2013 in the third, professional and activity-based stage, underwent significant changes due to the political reorientation of Ukraine's leadership, a departure from Euro-integration and Euro-Atlantic orientation, characterized by inconsistent activities of state authorities and a reorientation of military administration bodies from a national focus in educational work to ideas of non-bloc status and the implementation of the Soviet narrative as the basis for patriotic education of servicemen and cadets of Ukrainian HEIs, which contributed to the preservation of Soviet historical policy in the minds of Ukrainian youth.

The fourth stage (2014–2021), the transformational and reformative phase, is characterized by the restoration of national accents in educational work with youth under the conditions of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The occupation of Ukrainian territory by Russian armed forces in Eastern Ukraine actualized the problems of national-patriotic education, particularly for future officers. Special attention was paid to the education of student youth, especially cadets of military HEIs, using examples of defenders of the Ukrainian state in various historical periods by involving them in events honoring their memory. In military HEIs, young people were engaged in scientific research to popularize knowledge about national heroes; they participated in conferences, round tables, and other events dedicated to commemorating important dates in Ukrainian history.

Thus, in the formation of the system of national-patriotic education for future officers, we conditionally distinguish four stages: the first (1991–2004) – organizational and exploratory; the second (2005–2009) – managerial and Euro-integration; the third (2010–2013) – professional and activity-based; and the fourth (2014–2021) – transformational and reformative.

Key words: *national-patriotic education, future officers, military higher education institutions, formation, national consciousness, stages.*